

פרוטוקול ישיבה משותפת לוועדת איכות סביבה וועדת טבע עירוני ובעלי חיים

מתאריך 4.12.2022

נושאי הדיון:

- הצגת פעילות הרשות לאיכות סביבה וקיימות עם המגזר העסקי
- טבע עירוני, חקלאות עירונית וגינון קהילתיות

פתיחה

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה (חי – חילונים ירוקים), יו"ר הוועדות: זו הישיבה הלפני אחרונה של הוועדה לשנת 2022, והיום נסקור בין היתר את הפרויקט החדש של רתימת המגזר העסקי והציבורי, בעיקר הגופים הגדולים בשלב ראשון, לתוך העשייה המקיימת. לעירייה ולתושבים יש אמנם משקל משמעותי, אולם אם רוצים לפרוץ את הדרך צריך את המגזר העסקי כשותפים כדי שיהפכו את המתחמים שלהם ליותר מקיימים. נפגשנו עם אוניברסיטת תל אביב שמאוד רוצים לעסוק בזה ורואים בעירייה שותפה לנושאים הללו.

גולת הכותרת שלנו בשנה האחרונה היא שתילת העצים ברמה משמעותית הרבה יותר, הן במרחב הציבורי והן במרחב הפרטי, אלה שני פרויקטים נפרדים (במגזר הציבורי ובפרטי). אנחנו רוצים להניע תושבים לשתול עצים במרחב הפרטי שלהם, בדגש על גבול המגרש שליד המדרכות כדי לתת צל להולכי הרגל, והשנה הגענו למספרים יפים מאוד. בשנה הקרובה נתמודד בצורה טובה יותר גם עם סוגיית הכריתות וכבר היום היד פחות קלה על הדק המסור. יש בעייתיות עם חברת החשמל, ניתן לראות זאת בשכונות הצפוניות. הגיזום שלהם אגרסיבי מאוד ולא נעים לראות זאת.

מאז יולי, במסגרת הפרויקט של חלוקת העצים לבתים הפרטיים חולקו מאות עצים בשכונות כמו יד אליהו, נווה עופר, קרית שלום, נחלת יצחק ועוד. מדובר על מאות עצים והציבור מאמץ את הפרויקט הזה. אנחנו גם מוודאים שהם שותלים ומטפחים ולא סתם מחלקים. יש גם תוכנית למרפסות ירוקות שיצאנו איתה לפני מספר חודשים ומסייעת לאנשים להפוך את המרפסת שלהם לירוקה יותר, בעיקר הגיל השלישי בשיתוף עם הרווחה.

לפני חודש עשינו את פרויקט "לא צריך/לא צריכה" כדי לעורר מודעות להקטנת היקף הצריכה מצד הציבור. דווקא בחודש נובמבר, שהוא חודש הקניות והצריכה, עשינו לא מעט אירועים במרחב הציבורי ובמרכזים קהילתיים. עושה רושם שזה מאוד הצליח והאנשים הגיעו וקיבלו מימד נוסף בצורך להקטין את הצריכה והקניות.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות הסביבה וקיימות, עיריית תל אביב-יפו: קיבלנו מקום בדיונגוף סנטר להקים מרכז קיימות עירוני. זו חדשה טובה שמתכתבת עם מהלך עירוני חשוב שהתעצם השנה ונקרא "משכונה קיימת לשכונה מקיימת". יש לנו צוות מטה וגם אנשים במרכזים הקהילתיים בעיר שאמורים להיות אמונים על שינוי אורח החיים בשכונה הספציפית בעיר, בשיתוף פעולה עם מינהל קהילה. הפיילוט של השכונות מאוד הצליח וזה הפך

משכונה מקיימת לעיר מקיימת. רישתנו את כל העיר ברכזים כאלה, וקיבלנו תקציב נוסף לשנת 2023 כך שהשנה יהיו 25 רכזים במרכזים קהילתיים בעיר. יש פרישה יפה ורחבה של אנשים שמפעילים את האנשים.

פרויקט נוסף שעובד נקרא "אוטובגד". זכינו בקול קורא של האפורופוס הכללי, קיבלנו 600,000 שקל לטובת העניין, והקמנו מיזם שבו רכב חשמלי אוסף בגדים שולח אותם למת"ש (מרכזי תעסוקה שיקומיים), שיש להם חנות בדרום בעיר, שם מחדשים וממיינים את הבגדים ומשם האוטו יוצא לשכונות ואנשים מוסרים וקונים. היום אנחנו בשלב השני (מתוך 10) שבו האוטו יעבור במפעלים לאסוף שאריות של חומרים תעשייתיים, כמו בדים, עצים או פלסטיק, ישנע אותם לחירייה שסיפקו לנו מקום, תאגיד מת"ש יביא את האנשים שיעבדו שם וזה יחזור לעיר באמצעות חפצי אמנות לעיר או לבתי ספר.

במסגרת קמפיינים ואירועים שעיקרם שימוש חוזר הצלחנו להכניס לאג'נדה העירונית גם עשרות אירועים של תיקון אופניים, לימוד רכיבה, החלפות וכו', במסגרת חודש האופניים שנערך בעיר. יש אירועים של "הנדי-וומן", שבהם מלמדים נשים עבודות בית בסיסיות; סטייליסטים שמלווים תושבים וממליצים להם איך ניתן לנצל את המלתחה קיימת בלי לקנות חדש; שפים שמכינים קופסאות אוכל בריאות ומעניינות לילדים, שגם מנצלים טוב את המזון וגם חוסכים כסף; אנחנו יוצאים לאירועי טבע עירוני של נטיעות וזריעות, לחיזוק המערכות האקולוגיות בתוך תל אביב ולימוד איך עושים זאת נכון. זה רק חלק קטן מעשרות דברים שאנחנו עושים בעיר כדי להביא לשינוי באורח החיים.

גם תוכנית האדפטציה לשינויי האקלים מתקדמת מאוד, בכל הקשור לקירור העיר וניהול מי נגר. נבנו בעיר מספר מאגרי השחייה חדשים בעלות גבוהה מאוד. הם אמורים לקלוט כמויות מים גדולות ברגע שיטפון ולשחרר אותם באופן מדורג בהמשך. התוכנית להפחתת פליטות גזי חממה גם מתקדמת ונמצאת בשלב מאוד מתקדם ותפורסם במהלך החודשים-שלושה הקרובים. העיר נמצאת במקום אחר ביחס לערים אחרות ובטח ביחס לממשלה.

הצגת שיתוף הפעולה של הרשות לאיכות סביבה וקיימות עם המגזר העסקי

אילת אריאלי ענבר, מנהלת תחום עסקים וחדשנות סביבתית, הרשות לאיכות סביבה וקיימות, עיריית תל אביב-יפו: התוכנית שלנו נקראת "עיר, עסקים, סביבה" והיא נועדה לרתום את המגזר העסקי וגופים גדולים שמייצרים השפעה סביבתית, לתוכנית האדפטציה שלנו. זהו חלק מחזון העיר – אנחנו רוצים לעבוד ביחד עם העסקים כדי לייצר ערך סביבתי, חברתי וכלכלי לכולם.

כשאומרים עסקים בעיר זה יכול להיות ממכולת שכונתית ועד חברת הייטק שיושבת במגדל. כמובן שלא כל פעולה מתאימה לכולם, אבל אנחנו כן רוצים לנצל את המשאבים המשותפים. לשם כך חילקנו את התוכנית לשלושה מעגלים:

המעגל הראשון הוא עסקים שהם המרחב העירוני, עסקי הרחוב – זה למעשה המשך ושדרוג לתוכנית התו הירוק שהפעלנו בעבר והייתה מורכבת מסדרת פעולות שנועדו לעזור לעסקים להיות ידידותיים לסביבה. עסק שעמד בכל הדרישות קיבל תו עירוני ירוק. העסקים עברו תקופה לא קלה והפניות שלהם לדברים הללו היתה מצומצמת, לכן

**ממונה על תחום איכות הסביבה,
קיימות ושיפור פני העיר (שפ"ע)
יו"ר סיעת "חי- חילונים ירוקים"**

חשבנו שניתן לעשות את זה קצת אחרת כדי שיהיה באמת אימפקט סביבתי. הרעיון הוא לגעת בכמה שיותר עסקים, ולהפוך אותם ליותר מקיימים. יש לנו תוכנית משולבת שמצד אחד נותנת להם כלים וידע והכוונה איך להפוך להיות ליותר ירוקים, מצד שני מעניקה להם אפשרות לחיזוק הקשר בינים לבין הקהילה המקומית כדי לעבוד יחד, ומצד שלישי מעניקה להם חשיפה באמצעות פרסום ומיתוג של העסקים הללו כידידותיים לסביבה.

דוגמה לכך היא פרויקט "הדקה ה-90" – נזמין עסקי מזון להציע במחירים מוזלים מנות שלא יצליחו למכור. אנחנו נפרסם את העסקים האלה ואת העובדה שהם משתתפים בפרויקט, דרך דיגיטל, כמובן עם כל הפרטים על איפה ומתי. יש כאן רווח משולש – העסקים ייהנו מפרסום מהעירייה, מיתוג סביבתי בבית העסק וחשיפה לקהלי יעד חדשים; התושבים ייהנו מהוזלה והקלה ביוקר המחיה והזדמנות להשתתף בהצלת מזון; הסביבה תרוויח מצמצום נפח האשפה ופליטות של גזי חממה. יש עוד מספר קמפיינים כאלה שפונים לקהל הרחב, שהם קמפיינים שיווקיים בהגדרה ומטרתם למשוך כמה שיותר עסקים ותושבים שירצו לעשות את זה.

הדבר יגובה בכלי נוסף והוא מאגר ידע והדרכות לעסקים שפועלים למען הסביבה – איך להפוך לעסק ידידותי לסביבה. יהיו מדריכים ייעודיים והדרכות ייעודיות לפי סקטורים. המהלך הזה יתבצע באמצעות דיגיטל עסקים.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: דבר אחד שכבר בוצע הוא מוסך ירוק. הגענו להסדר שמוסך שלא מזרים שפכים לקרקע אלא ממחזר אותם ושומר על ניקיון וסדר, מקבל הקלה משמעותית ברגולציה מאגוד המוסכים והמשרד להגנת הסביבה, למשל ביקורות בתדירות נמוכה יותר. זה נקרא גם מוסך יבש.

אילת אריאלי ענבר, מנהלת תחום עסקים וחדשנות סביבתית: המעגל השני הוא מתחמים ומרכזים מסחריים גדולים כמו קניונים, שווקים, אוניברסיטאות ומכללות, מתחמי בילוי ומרכזים גדולים עם פעילות רחבה. אנחנו עושים איתם תהליך מסוג אחר – הם צריכים לקדם צעדים משמעותיים יותר ואנחנו עוזרים להם בכך. בתהליך איתנו הארגונים עוברים מיפוי מסודר כדי לזהות את ההשפעות הסביבתיות שלהם ולייצר יחד תוכנית עבודה, שבה אנחנו מסייעים להם לתת מענה בנושאים שנמצאו הכי מהותיים מבחינה סביבתית. למשל פינוי והפרדת פסולת, נטיעות, אנרגיה, חיבור ונגישות לתחבורה ציבורית. אנחנו נזהה את הנקודות החשובות ונסייע להם, עם מומחים מהעירייה וגם עם אנשי מקצוע חיצוניים במקרה הצורך. לאחר השלמת התוכנית הם יקבלו אות קיימות מהעירייה. אחת לשנה הם יצטרכו למלא שאלון על התהליך כדי שנוכל לייצר התקדמות כל הזמן. האוניברסיטה כבר התחילה תהליך כזה.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: ראובן כבר העניק לדיזנגוף סנטר אות כזה, יש להם יחידת קיימות ממומנת ויש להם פעילות של קיימות מהמרתף ועד הגג בכל מקום – מיחזור פסולת אורגנית, עמדות לתיקון אופניים, גג ירוק ועוד. גם האוניברסיטה עשו תוכנית לשתילת 500 עצים ויקבלו מאגף שפ"ע 100 עצים כסיוע.

אילת אריאלי ענבר, מנהלת תחום עסקים וחדשנות סביבתית: המעגל השלישי הוא החברות הגדולות. יש היום חברות גדולות מאוד שרוצות לפעול בנושא הזה. העולם מבין שהחברות הללו הן חלק מהפתרון. למזלנו בתל אביב אין מפעלים מזהמים, ואנחנו מתחילים עם תעשיית הטק כאשר בשלב הראשון נקים פורום חשיבה לפרויקטים

משותפים שיתנו מענה לאתגרי האקלים העירוניים. אנחנו רוצים למנף את הידע והיכולות העירוניות ושל החברות לטובת מציאת פתרונות.

העבודה עם החברות מתמקדת בחדשנות וצמיחה ירוקה, עידוד יזמות צעירה, חברות סטארט-אפ בתחום האקלים, צמצום פליטת גזי החממה מהפעילות השוטפת שלהם, סיוע בעידוד אורח חיים מקיים בקרב העובדים שלהן ובמשרדים, מענה משותף לאתגרים של משבר האקלים ותוכנית האדפטציה – קירור העיר, הצפות וטבע עירוני. במסגרת שיתוף הפעולה יהיו הקאותונים משותפים, מחקר אקדמי ודגש על חיזוק הקשר עם הקהילה. כל הדבר הזה יהיה בשלב הראשון עם חברות הטק והמטרה היא להרחיב את הפעילות בהמשך לסקטורים נוספים.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: גם בשיח הבינלאומי, בוועידות האחרונות בנושא האקלים, החדשנות בתחום האקלים מיועדת לתת חלק מהפתרונות שהאדם לא יצליח לתת – מפוד-טק ועד פתרונות לאגירת אנרגיה, ייצור מים מהאוויר ללא תשתיות וכו'. לחברות הללו יש להן את המוחות והידע לפתח את הדברים האלה.

אילת אריאלי ענבר, מנהלת תחום עסקים וחדשנות סביבתית: תל אביב היא במקום השני בעולם במספר חברות הקלין-טק. התוכנית הזו היא בינלאומית יחד עם ארגון C40, וקיימות תוכניות כאלה בכל הערים הגדולות ברחבי העולם. אנחנו בונים מודל שמתאים לתל אביב.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: מלבד העובדה שעסקים כיום מכניסים דאגה לסביבה כחלק מהערכים שלהם, מדובר גם במהלכים שחוסכים להם הרבה מאוד כסף. עסק שמשקיע במעבר לאנרגיות ירוקות זה גם כי זה חוסך לו הרבה כסף לטווח הארוך, זה מחזיר את עצמו. אנחנו כעירייה נכנסים הרבה פעמים לכר פעולה שכבר בשל, אנשים מבינים את הצורך ומדברים כבר בשפה שלנו.

דוד וינדיש, תושב: החדשנות אכן נושא מעניין, וחשבתי על עולם ה-IOT שיכול להתחבר גם לנושא הזה של קיימות – ניטור אוויר, מים, השקיה, תאורה, חיסכון באנרגיה ועוד. יש בעירייה גופים שמתעסקים עם זה ספציפית וכדאי לשתף פעולה.

אילת אריאלי ענבר, מנהלת תחום עסקים וחדשנות סביבתית: יש שיתוף פעולה הדוק.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: אנחנו מתכוונים לפזר בקרב עשרות סנסורים ברחבי העיר כדי לקבל ניטור וחיווי טוב יותר על מה שקורה בעיר. זה חלק מהעניין.

דוד וינדיש, תושב: דבר נוסף הוא כוח אדם, שזה נושא שעולה פה כל הזמן ונשמע שיש מצוקה. יש במדינה שלנו פלח שוק גדול שאינו מנוצל – פנסיונרים. הם יכולים לתרום רבות באופן מעשי, מדובר על טובי המוחות שהיו בתפקידים בכירים ועשו קריירות, הפוטנציאל שלהם אינסופי וצריך למשוך אותם לפעילות כזו, לא רק בצורה של התנדבות.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: הרשות אמורה לפתח פיילוטים ובסוף עושים מודולה של איך זה אמור לעבוד, מביאים את זה לפרנסי העיר ומחליטים אם זה ממשיך. אנחנו מפתחים דברים חדשים ורואים אם

זה עובד. יש לנו קבוצה שנקראת "בומרנג", של ותיקות שלומדות לאסוף צעצועים מילדים לתקן אותן ולמכור את זה ב"כסף בומרנג"; אנחנו גם מנצלים מי שיש להם יכולות בתיקונים שונים כדי לתקן לתושבים מכשירים שונים. זה נקרא פרויקט "בר תיקון".

שירה אייל, תושבת שכונת התקווה: אני עוסקת בחקלאות מקיימת ואני אשמח לשמוע, גם בהקשר הכללי של המרכזים וגם של הצלת מזון, האם נתקלתם באתגרים מיוחדים במרכזים שונים או בהבדלים בין הדרום, למרכז או לצפון?

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: אנחנו נגיע לזה מאוחר יותר, ואם לא נספיק בפורום הזה נענה לך בשמחה באופן אישי על כל שאלה.

ברברה, מנהלת אשכול גנים נווה שאנן: אנחנו מדברים על השמירה של המגוון הביולוגי בעיר, ויש בעיה שלמוסדות חינוך מחלקים מלכודות לעכברים עם דבק. זה דבר אכזרי ואף ילד לא צריך להיחשף לזה. העכברים הם האחרונים שנדבקים במלכודות האלה שלוכדות חתולים, ציפורים, חרקים ועוד. צריך לפחות לדאוג שמטעם העירייה לא מחלקים את זה. חוק בנושא כבר עבר קריאה ראשונה בכנסת.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: אנחנו נבדוק את זה. אין לנו סמכות כעירייה לאסור על מכולת להשתמש בזה אבל אולי כשניכנס איתה לפעילות של התו הירוק זה יכול להיות חלק מההתניות.

דניאל, ארגון מעברים בטוחים לחיות בר: האם יש חשיבה על הוזלת ארנונה לעסקים מקיימים? אם אי אפשר אז אולי מתן תמריץ כלכלי לעסקים שמשתמשים ברב פעמי, או עסקים שמפרידים מזון בתוך העסק. בעיריית רמת גן מציעים למשל קומפוסטרים לתושבים. תושב שפוגש את העובדה ש-40% מהפסולת המושלכת לפח היא מזון, יכול לפתח יותר זיקה לנושא.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: הוזלה בארנונה היא לא בסמכות העירייה אלא משרד הפנים. הלוואי ויכולנו. בעניין קומפוסטרים, גם בתל אביב מחלקים. במסגרת שנת העבודה הבאה כשרכזי הקיימות יתפסו את מקומם ביותר מרכזים קהילתיים זה יהיה חלק מהעבודה שלהם.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: זה נכון שלא עשינו קמפיין בנושא הקומפוסטרים, משום שלא היתה לנו יכולת לטפל בכל הבקשות שיגיעו בעקבות קמפיין ציבורי.

שרון גרינבלט, רכזת חקלאות עירונית, עיריית תל אביב-יפו: יש 450 קומפוסטרים שמפוזרים בעיר של מעל 100 ליטר, גם בגינות וגם בבתים פרטיים. יש שכבה ב-GIS עם הכתובות, ויש רכז קומפוסטציה שזה תפקידו.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: ניקח בחשבון את עניין הקמפיין לקראת השנה הבאה. בעניין השימוש בחד פעמיים, יש לנו בעיית רגולציה וסמכות בגלל שאין חקיקה ראשית מסדירה, אבל העברנו חוק עזר לגבי חופי הים ואנחנו עובדים על זה. לגבי מסעדות, כדאי להיכנס לשיח סביב הנושא, ולתת תמריצים.

לעניין מה שאמר דוד, חלק לא מבוטל של הרשות לאיכות הסביבה מבוססת על מתנדבים. זה פחות משנה אם זה גמלאים או לא, אבל המון פעילות היא סביב מתנדבים ואנחנו נותנים ליווי, תמיכה ותשתית.

טבע עירוני, חקלאות עירונית וגנינות קהילתיות – היערכות לשינויי האקלים

מיכל נהרי, אגרונומית בכירה, אגף שפ"ע, עיריית תל אביב-יפו: שפ"ע והרשות לאיכות הסביבה עובדים בשיתוף פעולה ומשלימים אחד את השני. האגף שלי מטפל בתשתיות, הקמת אתרים, הזמנת זרעי בר, עצים וצמחיה וכו', ושרון שאני עובדת איתה בצמוד מטפלת בחינוך סביבתי. על המון דברים חושבים ועושים יחד. העיריה פועלת בכל מיני תוכניות בנושא היערכות לשינויי האקלים וזיהתה שתי משימות מרכזיות שיש לטפל בהן – קירור העיר וטיפול בנושא המים. אחד הנושאים המרכזיים הוא נטיעת העצים שתורמים לכך.

לפני חודשים ספורים נחתמה אמנת טבע אזורי של ראשי ערים בגוש דן, עם 12 ראשי עיריות, מתוך תפיסה שלטבע אין גבולות – הציפורים חוצות ערים. עיקרי האמנה הם להבטיח את רציפות ואיתנות המערכת האקולוגית, לקדם פתרונות מבוססי טבע, לשמור על מסדרונות אקולוגיים, לחזק את הפיקוח על השטחים הטבעיים, לאכוף בנושא בנייה ואיכות הסביבה, להגביר את ההסברה ולקדם מעורבות ציבורית לגבי שטחי הטבע.

שינויי האקלים גרמו לתוספת של 4 חודשי השקיה בשנה, מאז שנת 2004, וכיום היא פעילה 10 חודשים בשנה. המגמה היא של עלייה וזה לא הולך להשתנות. ב-GIS יש שכבה של מסדרונות אקולוגיים שהם צירי מעבר לבעלי חיים. יש שני מסדרונות אקולוגיים ארציים שעוברים בעיר ונפגשים בראש ציפור בגני יהושע – לאורך חוף הים, ולאורך הנחלים איילון וירקון. אנחנו רוצים בעבודה שלנו ליצור קישוריות שלהם לאתרי הטבע שיש לנו בעיר, ודרכם לעיר כולה. איך יוצרים קישוריות? שתילת עצים וצמחים מקומיים, זרעים של פרחי בר, פקעות וכן הלאה.

הקמנו את ברכת החורף דרנור בשטחים הפתוחים מצפון לעיר. היוזמה היתה של תושבים שפנו לעירייה ובעקבות הפניה הקמנו את ברכת החורף שהיא בעצם מאגר מים עונתי שמתמלא במי גשם. יש פעולות מסוימות שצריך לעשות כדי שהמים יחזיקו גם מעבר לחורף: מים מכל הסביבה מגיעים לבריכה, שתלנו מינים של צמחיה מקומית, יש מערכת השקיה, יצרנו אגן חלחול, גם בבריכה יש אגן חלחול נוסף, נזרעו פרחי בר ב-80 אתרים ובגומות העצים על ידי ילדי האזור. המגוון של הזרעים נבחר בעזרת אקולוג והוא אופייני למה שיש לנו בעיר כדי שיתאים למערכת האקולוגית העירונית.

אתר טבע חדש נוסף – ראש הכפר, במזרח העיר, כפר שלם, ברחובות אונטרמן ומחל. זרענו שם פרחי בר ושתלנו עצים מקומיים. בחלק האחורי של החורשה ראינו שצריך לחזק את המערכת האקולוגית, נגיע לשם שוב.

עוד אתר הוא חורשת שלושת השקמים בקרבת שכונת המשתלה, שם יש אתר טבע עירוני שהמשכנו אותו לכיוון השטחים של רמת השרון, נטענו 100 עצים והשבוע אנחנו מגיעים עם ילדי בתי הספר כדי להעשיר את המערכת האקולוגית ולזרוע פרחי בר.

לפני כשנה הקמנו גג חי ירוק בבניין עירוני ברחוב יגאל אלון – נשתלו ערוגות סביב הדק על הגג ותוך זמן מאוד קצר הגיעו חרקים מאביקים, זהו הגן שאליו מגיעים אנשים כדי לשמוע על הפעילות שלנו. גם צמחי תבלין יש שם.

אנחנו זורעים פרחי בר בגומות של עצים. בימים אלה אנחנו שותלים בדרום העיר, בדרך כלל בגומות של עצים צעירים עם טפטוף כי זה מאריך את משך הפריחה. אני משתדלת לבחור רחובות שבהם כלי הרכב לא מסתירים את הגומות. בעבר היו גומות קטנות של מטר על מטר, אבל ראינו שבהן העצים לא מתפתחים ולא נותנים צל. היום אנחנו שותלים בגומות גדולות הרבה יותר כדי שהעץ יתפתח.

חורשת אהבת ציון היא גם דוגמה מעולה לפעילות של גינות קהילתיות, שם לא נכנס קבלן לשתול פרחי בר, אלא שרון נכנסה יחד עם הקהילה ונוצר אחד המקומות היפים בעיר רק על ידי פעילות של תושבים.

שרון גרינבלט, רכזת חקלאות עירונית: לפי שנתיים החלטנו להיכנס גם לחצרות פרטיות. מכמות של 6-7 חצרות לפני 6 שנים, השנה כבר היינו ב-500 ב-12 שכונות בכל העיר. אנחנו מחלקים ערכה עם זרעים ופקעות עם הוראות מדויקות איך לזרוע ולשתול ויש גם קוד QR עם סרטון הסברה. אנחנו יודעים שאין מספיק הנגשה לנושא, וצריכים להשתפר בזה.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: אנחנו נתחיל בקרוב פרסום גדול יותר כדי שזה יגיע לכמה שיותר אנשים. הטבע העירוני זו סדרה של עשרות פעולות ויש גם חיבור עם הרשות לספורט והרשות למגדר וחוסן עירוני באירועים משותפים שונים. מצאנו שכשאנשים נמצאים בטבע זה גם טוב לבריאות, ואנחנו יורים לכל הכיוונים.

שרון גרינבלט, רכזת חקלאות עירונית: גינות קהילתיות הן בעצם אתרים ציבוריים המתוחזקים על ידי הקהילה ולמענה. לפני מספר שבועות הקמנו את גינה מספר 60 בחורשת סוטין, שתלנו שם שדרת תבלינים ועצי פרי. יש שם קבוצת אנשים מאוד פעילים. היעד השנתי שלנו הוא הקמה של בין 5 ל-7 גינות, ואכן השנה הקמנו 7. במסגרת הגינות אנחנו מחלקים לציבור פעמיים בשנה שתילים של ירקות ושקים של קומפוסט לפי גודל הגינה.

תל חובז זה פיילוט של גינה קהילתית יצרנית יותר בשכונת שפירא, בשיתוף פעולה קהילתי, לא רק לצריכה אישית אלא ממש גינה שמגדלים בה ירקות שיימכרו במטבע המקומי של השכונה, "לירה שפירא".

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: זה פרויקט חדשני לגמרי על שטח שמיועד לבנייה. נתנו לתושבים שטח לגדל מזון ולהפעיל את עצמם. יש שם חברה רציניים.

שרון גרינבלט, רכזת חקלאות עירונית: גינת דבורה בראון נמצאת ליד העירייה. יש בה ארון נתינה שמסודר מספר פעמים ביום על ידי מתנדבים. זו גינת כיס קטנה ותושבים מנהלים את הגינה הזו בצורה מדהימה, יש שם אירועים קהילתיים, ממש כמו מתנ"ס תחת כיפת השמיים.

מיכל נהרי, אגרונומית בכירה: פרויקט היער העירוני – אנחנו לא מדברים רק על נטיעות עצים אלא על כל האספקטים שקשורים בעץ החל משלב תכנון התב"ע. אנחנו השותפים של שפ"ע בדבר הזה, ויש עוד שותפים בעירייה. ראש העיר הנחה אותנו לנטוע בעשור הזה 100,000 עצים, וזה אומר 10,000 בשנה. השנה הצלחנו לעמוד ביעד. ממש בקרוב ננטע יחד עם ראש העיר את העץ ה-10,000. נכון להיום נטענו 9,318 רוב העצים ננטעו בדרום העיר.

שרון גרינבלט, רכזת חקלאות עירונית: אנחנו מחלקים גם עצים לחצרות הפרטיות כדי להגדיל את מספר העצים שאפשר לשתול בעיר. נכנסים כל חודש לשכונה אחרת, עם הרבה יחסי ציבור. אנחנו עובדים גם עם תנועות נוער ומוסדות חינוך וקהילה כדי להביא אנשים. כל חצר נבדקת באופן יסודי כי אנחנו לא רוצים לחלק סתם, אלא רק במקום שאפשרי. עד כה חילקנו השנה כ-2,000 עצים.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: אנחנו מבקשים מתושבים לשים דגש על נטיעת העצים במקום שייתן צל גם על המדרכה.

שרון גרינבלט, רכזת חקלאות עירונית: אנחנו מלווים את התושבים גם אחרי קבלת העץ, בליווי של אגרונום, הדרכות, סיורי עצים ועוד.

מיכל נהרי, אגרונומית בכירה: אנחנו מספקים בעיקר עצי פרי, הדרים, תאנה, עצים עם אוריינטציה מקומית. חשוב לנו לוודא שהם שותלים את העץ, שיש להם איך להשקות. אנחנו לא מחלקים מתנות אלא עצים לשתילה.

בהמשך לשינויי האקלים, אנחנו רואים בחורשות שלנו בעיר עצים בוגרים שמתייבשים. בעבר לא השקנו עצים בוגרים, ועכשיו אנחנו מחברים אותם למערכות השקיה. זו בעיה שלא היתה לנו בעבר. נצטרך להשקיע גם בזה. בשכונת מעוז אביב שתלנו 130 עצים בחורשת רפידים.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: אני רוצה להוסיף לעניין העצים שהרבה שנים נמנעו מלשתול עצים בכמויות כמו ששתלים היום. היו הרבה כריתות ועמדנו על אלפים בודדים בשנה. השנה הלכנו על מהלך משמעותי מאוד. אפשר לראות את השינוי גם בעין, מצופפים בין המרחקים. אחת המטרות שאנחנו מדברים עליהן כל הזמן היא לשתול עצים במרחב האורבני, זה האתגר הגדול. לא רק במקומות שקל אלא במקומות שחסר – למשל במקום עמודי חסימה על המדרכות, או בחצרות הפרטיות בסמוך למדרכה במקומות שהמדרכות צרות בלב העיר או בצפון הישן.

למלאכה התגייסו גם מינהלת בינוי ותשתיות כדי לספק לעצים בתי גידול מתאימים, איי תנועה, הצללת שבילי אופניים ועוד. יש התגייסות מצד יחידות שאולי אין להן אוריינטציה ירוקה אבל יש להן תפקיד. אנחנו גם שותלים עצים הרבה יותר בוגרים, והטיפול בהם הולך ומשתפר. יש למה לחכות לשנה ההבאה. נגיע בשנה הזו לכ-12,500 ובשנה הבאה לכ-15,000 עצים.

דיון

יואב קרמר, תושב, חבר ועדה: רוצה לומר שמרגישים את השינוי בכל העיר, כל הכבוד. בנושא כריתות העצים של חברת החשמל, אולי אפשר לנסות לקחת רחוב כפרויקט ולהטמין את התשתיות?

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: ברור שהכי טוב זה להטמין את קווי החשמל בעיר, אבל זה עולה ים של כסף. חברת החשמל גם לא ששה להטמין על חשבונה. הטמנה של קו חשמל היא יקרה מאוד. צריך לגזום בצורה פחות חריפה וגם לייצר פתרונות שיותר מתחשבים בעצים. העצים הללו עובדים למעננו.

מיכל נהרי, אגרונומית בכירה: יש לנו מכרז משותף לגיזום עצים מי שזוכה במכרז אצלנו זוכה גם בחברת החשמל. זה מאפשר לנו יותר שליטה בתהליך.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: מה שהם עושים היום זו השחתה לשמה. הם גוזמים היום באופן קיצוני ואגרסיבי כדי לא להגיע שוב במשך שנתיים או שלוש, זה חוסך להם כסף. יכול להיות שצריך שהאחריות תהיה עלינו, ממש להוציא כסף מהכיס כדי שהעצים ייגזמו בצורה ראויה.

יואב קרמר, חבר ועדה: חשבתם על מקומות שבהם ניתן לשתול אקליפטוסים?

מיכל נהרי, אגרונומית בכירה: אקליפטוס זה עץ שנראה חלק מהנוף המקומי אבל המוצא שלו הוא בכלל אוסטרלי. זה עץ שביר ולא צפוי. אנחנו לא יכולים לצפות שבר ענפים באקליפטוס, והוא יוצר בעיה אחרת. הוא מקשה עלינו.

שלומית בנויש, תושבת: אני יזמת בתחום הקיימות. רציתי להתייחס לשתילת עצים בסביבת תחנות אוטובוסים. אחד הדברים המבאסים הוא להמתין ביום חם לאוטובוס ללא צל. זה לפעמים שיקול של בנאדם אם להשתמש בתחבורה ציבורית או לא. אם אפשר לעשות משהו אולי זה שווה – לקרב עצים, להזיז תחנה. זה במעגל המקיים.

שרון גרינבלט, רכזת חקלאות עירונית: הנושא הזה עלה, ואנחנו מתייחסים אליו.

דניאל וגר, תושב נווה אביבים: בהקשר של האוניברסיטה והשיפור של החיבור שלה עם העיר. אני מבין שהם רוצים לפתח את טיילת ג'ורג' וייס, בעוד שרוב האנשים הולכים לאורך חיים לבנון. זה רחוב שתעבור בו הרכבת הקלה וזו הזדמנות גם לייצר בו צל.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: זה אכן יילקח בחשבון, ראיתי פוסט שכתבת בעניין והיו שם דברים נכונים.

דניאל, ארגון מעברים בטוחים לבעלי חיים: אני מרגישה שחסרה התייחסות לבעלי חיים. מסדרונות אקולוגיים זה גם בעלי חיים, וזה מעגל שמזין את הקרקע.

שרון גרינבלט, רכזת חקלאות עירונית: מפאת חוסר הזמן לא דיברנו על זה אבל זה בהחלט קיים.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: בישיבה הבאה ניתן לכך מקום.

אמנון האן, עמותת ידידי הסיסים: עיריית תל אביב אימצה תקן בנייה ירוקה כתקן מחייב. הייתי רוצה לראות איך אפשר להגיע למצב שבו יזם לא רק יוכל לקבל נקודות על סעיפים ירוקים, אלא שזה יהיה חובה. אחרת אין אפשרות לעצור את התדלדלות הטבע העירוני החי.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: בימים אלה עובדים על פיתוח מנגנון שבו לפני שיוזם נכנס למגרש לצרכי בנייה יהיה צורך בביצוע סקר בעלי חיים במגרש לפני הבנייה. עובדים על זה, עוד לא ברור מי יהיה אחראי על זה ממש. הכוונה היא שכתנאי בהיתר יהיה חובת ביצוע סקר בעלי חיים. עיריית הרצליה גם התחילו לעסוק בעניין, וזה נכנס כהנחיה. אני מקווה שנסיים בקרוב את עבודת המטה בעניין. אפשר לדבר גם על הבנייה הירוקה בישיבה הבאה ולפרט על זה.

בעניין בעלי החיים, קלטנו לפני מספר שבועות ברשות לאיכות סביבה וקיימות רכז תחום בעלי חיים. זהו לא תפקיד מקצועי לגמרי של טיפול בחיות, אלא עיקרו הוא לייצר קשר איכותי עם הקהילה, הציבור והארגונים, קיום פעילויות בגינות כלבים וחיזוק הקשר עם הקהילה.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: התוכנית הראשונה שהוא יוצא איתה עכשיו היא לקראת סוף השנה היא "הכן כלבך לחורף" – להסביר לאנשים מה קורה לכלב בחורף ואיך אפשר להתמודד עם זה.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: אנחנו מציבים גם מתקנים להאכלת חתולי רחוב, שבהם מכניסים בקבוק למיחזור ויוצא אוכל לחתולים. בשבועות הקרובים יותקנו 10 כאלה. אני בפעילות לקידום שובר למאכלי חתולים כדי שיוכלו לקבל הנחה על שקי אוכל בחנויות מזון. זה כדי להקל עליהם את ההוצאות. זה עדיין לא קורה, זה בתכנון.

שירה אייל, תושבת: בהמשך למה שדיברתי קודם, אני שמח לב שיש וואקום בשכנת התקווה בנושא מיחזור שהוא ראוי לדיון כולל, האם הוא בעל ערך בכלל. הנגישות שלי כתושבת לפעילות של מיחזור היא לא קיימת, במיוחד בשכונת התקווה. אני מכירה כמה אנשים שפנו פרטנית לעירייה בנושא ונמסר להם שיש בעיה תכנונית. אפילו בבית דני, שהוא המתנ"ס של השכונה, אין פח של נייר. יש כן פעילות של ניקיון, אבל אולי צריך להיות שינוי בחשיבה כי יש פתרונות ישימים.

איתן בן עמי, מנהל הרשות לאיכות סביבה וקיימות: לניקיון אין קשר למיחזור. יש הבטחה עירונית שלכל תושב בעיר יהיה פח כתום עד סוף 2023, ואנחנו נמצא את השיטה ואת הפתרונות התפעוליים לכך, עובדים על זה. גם באגף התברואה וגם ברשות לאיכות סביבה יש אנשים שרוצים להגיע לפתרונות האלה, אלה דברים שדורשים תכנון, תקציב והיערכות. הדברים נמצאים בעבודה בימים אלה.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: את בהחלט צודקת, כל תושב צריך שיהיה לו מיכל מיחזור במרחק של עד 50 מטר מהבית. הצלחנו בשנתיים האחרונות יותר במקומות שבהם לא היינו בהם בעבר. זה עובד, ממחזרים כ-42% אבל רק 17-18% זה ליד הבית. תל אביב היא העיר הממחזרת ביותר בקרב הערים הגדולות.

שירה אייל, תושבת: גם 3 או 4 מרכזים במעטפת של השכונה ללא כניסה לסמטאות יכולים לעזור מאוד.

ראובן לדיאנסקי, סגן ראש העירייה, יו"ר הוועדות: התפיסה העירונית היא קצת שונה, אין מרכזי מיחזור גדולים אלא התפיסה היא של פחים ליד הבית. אם אין במרחב הציבורי אפשרות למחזור, הזבל ימצא את עצמו מהר מאוד בפח הרגיל כי רבים מהאנשים שנמצאים בעיר הם אורחים ולא תושבים.

תודה רבה לכולם.

הישיבה ננעלה

רשם: יפתח שוע